

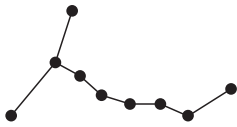
CHICO BUARQUE

Preložila
LENKA CINKOVÁ

portugalský
inštitút ●

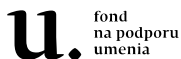
BUDAPESŤ

Chico Buarque
Budapešť

Tvorbu prekladu a vydanie publikácie z verejných zdrojov podporil
Fond na podporu umenia.

Obra publicada com o apoio da Fundação Biblioteca Nacional,
do Ministério da Cultura do Brasil, e do Instituto Guimarães Rosa,
do Ministério das Relações Exteriores do Brasil.

Vydanie diela finančne podporila Nadácia Národnej knižnice
Ministerstva kultúry a Inštitút Guimarães Rosa Ministerstva
zahraničných vecí Brazílskej federatívnej republiky.

MINISTÉRIO DA
CULTURA

MINISTÉRIO DAS
RELAÇÕES
EXTERIORES

BUDAPEŠT · BUDAPESTE

Copyright © Chico Buarque 2003

First published in Brazil by Editora Companhia das Letras, São Paulo

Preklad a rozhovor © Lenka Cinková

Jazyková redakcia Katarína Jusková

Grafický dizajn a sadzba Aurélia Garová

Projektový manažment Zuzana Chudíková

Tlač Tiskárna Protisk, České Budějovice

Publikácia je vytlačená na papier s FSC certifikáciou.

Slovak edition © Portugalský inštitút 2026

Skuteckého 24, Banská Bystrica SK-974 01

portugal.sk, lusoinfo@portugal.sk

ISBN 978-80-99967-71-8

CHICO BUARQUE

Preložila
Lenka Cinková

BUDAPEŠT

portugalský
inštitút ●

MALO BY BYŤ ZAKÁZANÉ

Malo by byť zakázané posmievat' sa človeku, ktorý sa vydá napospas cudzej reči.

Keď som raz ráno omylom vystúpil z metra na stanici rovnako modrej ako stanica pri jej dome, dokonca s podobným názvom, zavolať som jej z búdky na ulici a povedal som: Po troške som u teba. Hneď mi napadlo, že som asi vypustil nejakú hlúposť, lebo učiteľka ma požiadala, aby som to zopakoval. Po troške som u teba... Chyba bola tuším v slove po troške. Lenže namiesto aby mi vysvetlila, o čo ide, nútila ma opakovať tú vetu znova a znova

a napokon sa z plného hrdla rozosmiala, na čo som tresol slúchadlom. Len čo ma zbadala pri dverách, opäť ju to chytilo, a čím väčšími sa pokúšala potlačiť smiech, tým väčšími sa rehotala, až sa celá natriasala. Nakoniec mi vysvetlila, že som sa vyjadril, akoby som mal prísť kúsok po kúsok, najprv nos, potom ucho, potom koleno, vôbec to nebolo až také vtípné. Ved' je aj pravda, že Kriska trochu zosmutnela, a keďže sa nevedela ospravedlniť, bruškami prstov mi pohladila rozochvené pery. Dnes však môžem povedať, že hovorím po maďarsky bezchybne, alebo takmer bezchybne. Keď si večer mrmlam popod nos, zožiera ma podozrenie, že mám takmer nebadateľný prízvuk. V prostredí, kde sa pohybujem, vyjadrujem názory na rozličné domáce témy, používam nevšedné slová a opravujem učeníých ľudí, by nečakaný cudzí prízvuk mohol znamenať pohromu. Ak chcem zahnať pochybnosti, môžem sa obrátiť len na Krisku, no ani na ňu sa nedá celkom spoľahnúť; aby dosiahla, že jej budem večne zobať z ruky, ako si možno želá, vždy mi odoprie poslednú omrvinku. Napriek tomu sa jej sem-tam kradmo opýtam: Zbavil som sa už konečne prízvuku? Ona tvrdohlavo odvetí: Kúsok po kúsok, najprv nos, potom ucho... A ide sa popukať od smiechu. Vzápätí to oľutuje, pohladí ma po krku, a tak stále dookola.

Do Budapešti som sa dostal vďaka nečakanému medzi pristátiu, keď som letel z Istanbulu do Frankfurtu, kde som mal prestúpiť na let do Ria. Letecká spoločnosť nám zabezpečila nocľah v letiskovom hoteli a až ráno nám oznámili, že technický problém, pre ktorý sme museli pristáť, bol v skutočnosti anonymný telefonát, že na palube je bomba. Už keď som po očku sledoval poľnočné správy,

zdalo sa mi zvláštne, že na dráhe miestneho letiska vidím stáť nemecké lietadlo. Zosilnil som hlasitosť, ale vysielanie bolo v maďarčine, v jedinom jazyku na svete, pred ktorým má, ako vravia zlé jazyky, rešpekt aj sám diabol. Vypol som televízor, v Riu bolo sedem hodín večer, najvyšší čas zavolať domov; ozval sa odkazovač, nenechal som odkaz, veď aký by malo zmysel, keby som povedal: Ahoj, drahá, to som ja, som v Budapešti, pokazilo sa nám lietadlo, posielam bozk. Mal by som byť ospalý, ale nebol som, nuž som si napustil vaňu, nasypal som do teplej vody trochu soli do kúpeľa a chvíľu som sa hral s penou. Práve vtedy ktosi zazvonil, *zil*, ešte som si pamätal, že zvonček sa po turecky povie *zil*. Keď som v osuške otvoril dvere, stál predo mnou starec v hotelovej uniforme a v ruke držal jednorazovú žiletku. Pomýlil si izbu, a keď ma zbadal, vydal zatvorené hrdelné ó ako hluchonemý. Vrátil som sa do vane a začudoval som sa, že prepychový hotel zamestnáva ako poslíčka hluchonemého človeka. Slovo *zil* sa mi však vpísalo do pamäti, je to priliehavé slovo, oveľa lepšie ako zvonček. Zakrátko ho určite zabudnem, tak ako som zabudol haiku, čo som sa naučil v Japonsku, arabské príslovie, pieseň *Oči čornyje*, ktorú som spieval po rusky, z každej krajiny si odnesiem nejakú drobnosť, pominuteľný suvenír. Mám detské ucho, ktoré ľahko pochytil jazyk a časom ho zas vypustí, a keby som bol vytrvalejší, mohol by som sa naučiť po grécky, kórejsky, dokonca i po baskicky. No ani vo sne by mi nezišlo na um, že sa naučím po maďarsky.

Keď som si ľahol nahý do postele, bola už jedna preč. Znova som zapol televízor, kde tá istá blondína s hrubou vrstvou mejkapu moderovala reprízu správ. Pochopil

som, že je to repríza, lebo som si už predtým všimol vidiečanku so širokou tvárou, hľadela do kamery s vytreštenými očami a v ruke držala kapustu veľkú ako jej hlava. Kývala hlavou aj kapustou hore-dolu a toľko rozprávala, že reportér sa nemal kedy ani nadýchnuť. Zabárala prsty do kapusty, nariekala, kvílila, tvár jej čoraz väčšmi červenela a puchla, zarývala do kapusty všetkých desať prstov a ja som načisto stuhol, nie z toho, čo som videl, ale od snahy zachytiť aspoň slovo. Slovo? Vôbec som netušil, akú majú slová podobu, stavbu či aspoň základ, a tak som nemal ako zistiť, kde sa ktoré slovo začína a kam až siaha. Jednotlivé slová sa od seba nedali oddeliť, bolo to, akoby som sa pokúšal rozrezať riekou. Podľa toho, čo som počul, mohla byť maďarčina pokojne jazyk, ktorý nemá žiadne časti, neskladá sa zo slov a možno ho spoznať iba vcelku. Na obrazovke sa znova objavilo lietadlo na dráhe, pri pohľade na tmavý, vzdialený statický záber ešte väčšmi vynikal mužský hlas, ktorý ho komentoval. Správa o lietadle ma už nezaujímala, záhadu lietadla zatienila záhada jazyka, ktorý tú správu prinášal. Počúval som tie jednoliate zvuky, a zrazu som medzi nimi zachytil pokútne slovo Lufthansa. Áno, Lufthansa, hlásateľ ho skutočne vyslovil, do hradby maďarských slov vniklo nemecké slovo, štrbina, ktorá mi umožní rozlúštiť celú slovnú zásobu. Po správach nasledovala debata, kde sa účastníci očividne nevedeli dohodnúť, po nej dokument o podmorskom živote s priesvitnými rybkami a presne o druhej sa na obrazovku vrátila moja zmaľovaná známa, z hodiny na hodinu staršia. Predpoved' počasia, parlament, burza cenných papierov, študenti v uliciach, obchodné centrum, vidiečanka s kapustou, moje lietadlo, už som sa odvážil napodobniť niekoľko

hlások po Lufthanse. Vtom sa na obrazovke zjavila dievčina s červeným plédom a čiernym uzlom na hlave a hrozilo, že začne hovoriť po španielsky, od ľaku som prepol na iný program. Dostal som sa na kanál v angličtine, potom na ďalší a ďalší, nato na nemecký, na taliansky a naspäť na rozhovor s andalúzsou tanečnicou. Vypol som zvuk, sústredil som sa na titulky, a keď som prvýkrát sledoval maďarské slová v písanej podobe, mal som pocit, že vidím ich kostru: *Ő az álom előtti talajon táncol.*

Keď o šiestej ráno zazvonil telefón, aby ma zobudil, sedel som na kraji postele. Spolu s hlásateľom som odrecitoval správu o lietadle, dobrých dvadsať sekúnd maďarčiny. Potom som si s nechutťou obliekol včerajšie šaty, pretože nám nechali len príručnú batožinu, a zišiel som do hotelovej haly, kde bol hotový babylon. O čo viac si jednotlivé jazyky nerozumeli, o to hlasnejšie namietali proti terorizmu, proti leteckej spoločnosti, proti príplatku, ktorý si naučtoval hotel. Hlasy sa upokojili, až keď sa otvorila reštaurácia a začali sa podávať raňajky zdarma, no škody už boli napáchané; hľadal som v hlave maďarské slová a našiel som iba Lufthansu. Pokúšal som sa sústrediť, zahľadel som sa na podlahu, pochodoval som hore-dolu, nič. Všimol som si, že vzadu v miestnosti sa zhovára niekoľko čašníkov, a napadlo mi, že od nich azda pochyťím aspoň zopár slov. No len čo ma zbadali, zmĺkli a poslali ma, aby som si sadol k trom chlapom ako hora so slovanským výzorom za stôl plný omrvíniek, ovocných šupiek, kôrok od syra a prázdnych pohárikov od jogurtu. V košíku na chlieb ostali nedotknuté len akési oranžové zemičky, nepochybne miestna špecialita, nuž som ich zo slušnosti opatrne ochutnal. Cesto bolo ľahké, sladké,

ostávala po ňom horkastá chuť. Zjedol som prvú, druhú, napokon som ich zhltol všetky, bol som hladný ako vlk, a keď som ich zapil čajom, neboli vôbec zlé. Ako mi po anglicky objasnil hlavný čašník, išlo o tekvicové žemličky, no ja som nechcel recept, chcel som vychutnať ich názov v maďarčine. *In Hungarian*, naliehal som a začal som Maďarov podozrievať, že o svoj jazyk sa nechcú s nikým deliť, lebo hlavný čašník predstieral, že ma nepočuje; vydal zatvorené hrdelné ó, vysypal mi na tanier kopu žemličiek, ktorými hostia pri susedných stoloch pohrdli, a tleskaním mi naznačil, aby som sa poponáhľal, lebo reštaurácia je už prázdna. V hotelovej hale letuška so zoznamom a vysielackou v ruke vykrikovala Mister Costa! Mister Costa! a ja som sa ako posledný pripojil k zástupu, ktorý sa desať metrov od východu z hotela vlieval na pohyblivý chodník. Cez dlhú jagavú zem nikoho, krajinu bez jazyka, domovinu čísel, symbolov a log sme sa presunuli k odletovej bráne. Fúzatý policajt za okienkom lenivo listoval v pasoch a bez pečiatky ich vracal majiteľom. S jeho osobou sa vyparovala moja nádej, že ešte naposledy začujem hlas nejakého Maďara, lebo ani raz nepovedal pekný deň, ďakujem, šťastnú cestu, a už tobôž nie dovidenia nabudúce. No keď som sa usadil na sedadle v biznis triede, vrátila sa mi na jazyk chuť tekvicovej žemličky a znova bola sladká, možno mi to chcela vynahradiť. Pripútal som sa, zatvoril som oči, pomyslel som si, že už nikdy v živote nezaspím, zhltol som tabletku na spanie a lietadlo sa odlepilo od zeme. Vyzrel som von oknom, bolo zamračené, tabletka začala účinkovať. Keď sa oblačky trochu rozostúpili, zdalo sa mi, že letíme nad Budapešťou, ktorú pretína rieka.

Dunaj, vravel som si, bol to Dunaj, nebol však modrý, ale žltý, celé mesto bolo žlté, strechy, asfalt, parky, to je vtipné, žlté mesto, myslel som si, že Budapešť je sivá, no v skutočnosti je žltá.